

העיוורת

יעקב שטיינברג

סיפור עברי מהמחצית הראשונה של המאה ה-20

פעילות טרום קריאה - צפייה בסרטון ניסוי חברתי

סליחה, אתה יכול לפרוט לי את החמישה דולר האלו

ניתן לקרא את הסיפור בקישור לאתר תרבות IL

תסכית העיוורת – ניתן להקשיב לסיפור

הבגרות המשודרת בגל"צ –

ניתן להקשיב ל לימוד הסיפור העיוורת

* נושא הסיפור, הרקע ומקום ההתרחשות

* תקציר עלילת הסיפור (חלק א' חלק ב' חלק ג' חלק ד' סיום הסיפור)

* סיפור פואנטה

* רמז מטרים

* אירוניה

* האוירה בסיפור

* תפקיד תיאורי הטבע

* הדמויות בסיפור (חנה, ישראל הקברן ומערכת היחסים ביניהם)

* המספר הכל-יודע

* הביקורת החברתית

* מוטיבים (הדממה/השתיקה, הנקישות והקולות, העיוורון, הערלים, המוות)

* סכום ומשמעויות

* שאלות לדוגמה

נקודות להתייחסות

נושא הסיפור: הסיפור מתמקד בחנה העיוורת שנאלצה להינשא לרבי ישראל לאחר שאמה סיפרה לה שקרים על דמותו, גילו ועיסוקו המקצועי. העיוורת מגלה לבסוף את זהותו האמיתית: בעלה הוא קברן, שקבר את הבת שילדה לו, והבית שלהם ממוקם בתוך בית-קברות.

הסיפור מציג מבט חושפני על משפחה יהודית החיה בתוך נורמות חברתיות נוקשות של מנהגים כמו מוסד השידוכין, וכמו יחס שלילי וזלזול כלפי האדם "בעל הצרכים המיוחדים" במקרה זה - העיוורת.

הסיפור התפרסם לראשונה ביידיש בעיתון 'דער פריינד' בשנת תרע"ב (1912). מאוחר יותר הוא יצא לאור בעברית בתרגומו של שטיינברג עצמו.

מקום ההתרחשות: הסיפור מתרחש בעיירה יהודית בגולה, שם חיו היהודים בקרב הגויים ב"תחום מושב" משלהם, כלומר ישוב נפרד וסגור

זמן ההתרחשות: במחצית הראשונה של המאה ה-20

תקציר עלילת הסיפור

העלילה מלאה בפערי מידע

פערים אלה תורמים לאוירת המיסתורין, חוסר הוודאות

והופכים את הקוראים ל"עיוורים" כמו חנה, הדמות המרכזית

חלק א - היכרות עם דמותה ומצבה של חנה העיוורת

באקספוזיציה, מוצגת דמותה של חנה דרך שיחה שמקיימת עם אמה.

חנה היא נערה עיוורת. אמה יודעת כי לבעלת מוס כמות, כמעט ואין סיכוי לזכות בשידוך טוב, לכן היא שמחה לחתן אותה עם מי שרק יבקש את ידה. לחנה היא מספרת, כי בעלה לעתיד הוא אלמן בן 30, סוחר בטבק.

חנה מרגישה שמרמים אותה (כנראה, זה כבר קרה בעבר). בנוסף מספרת לה האם כי בית בעלה לעתיד עומד בקצה היישוב, בין בתי הגויים, ולכן לא כדאי לה לצאת מן הבית.

המידע מעורר את חשדותיה. היא "פוקחת את עיניה" (סימן לחקירה מאומצת של המציאות) ומתחילה לחקור את אמה.

בעקבות השיחה אפשר להסיק, כי האם מסתירה משהו, ומצדיקה את עצמה בכך שממלמלת "ככה אראה נחמה", (כנראה מקוה שחנה תינשא, ולא תישאר לבדה רווקה עיוורת בחברה פטריאכלית).

חנה רגילה כי משקרים לה. היא תלויה באחרים (אמה), דרך מה שמספרים לה היא מסיקה מהי האמת.

חיה בתוך מצב קיומי של חוסר וודאות. מוגבלת בתפיסתה את המציאות. למדה לסמוך רק על עצמה, כועסת וחשדנית. הכעס הוא

צורת התמודדות ואי הסכמה למצבה וגורלה.

בהמשך הפרק, בלילה הראשון לאחר החופה, חנה נחושה לברר את האמת והחקירות הללו מביאות אותה למסקנה שהאיש מבוגר,

איננו סוחר טבק. אין היא מצליחה לנחש את מקצועו אך ברור לה שקיבלה מידע שיקרי.

שוב מתברר שאין לחנה על מי לסמוך ועל מי להישען. אין תשובה לשאלתה "מה מקצועו של בעלה?" כאשר חנה מקשיבה לצעדי

בעלה, דפיקות המטה שלו איטיות וקצובות היא מסיקה, כי שיקרו לה בנוגע לגילו של בעלה. קול השיעול מבהיר לה כי בעלה אינו

עוסק במסחר בטבק.

חלק ב - הנסיעה אל בית הבעל.

העיוורת בהריון מתקדם, אינה יכולה עוד לדחות את הנסיעה לבית בעלה.

במהלך הנסיעה ממשיכה לאסוף אינפורמציה.

העגלה עוברת את רחוב היהודים, את השוק ואת רחוב הנוצרים. העגלה עוצרת היא במקום

פתוח, רוח סוערת. זר קורא לבעלה באמצע הלילה והוא אינו מופתע, מיהו בעלה?

“פניה מביעים תימהון: זה הרגש אשר ימלא את לבה לעתים קרובות כל כך”

משפט מפתח המבטא את מצבה הקיומי של העיוורת: בתחושה הקבועה של חיים בעולם זר ועוין שיש לפענח אותו כדי להתגונן בפניו.

חלק ג' - שגרת החיים בבית הבעל

חנה ממשיכה לחפש אחר האמת. היא מטפלת במשק בית, ובילדי בעלה שואלת את עצמה מדוע ילדי בעלה הם כבדי פה?

(חנה חיה באווירה של זרות וניכור, היא מנותקת מחברת בני אדם.)

אטימות חיצונית ופנימית)

חנה חושבת שמזהה בתוך השקט וצהלת הילד את השלג הראשון. רגע של אושר.

שומעת צעדים של אנשים רבים העוברים ליד ביתה.

חלק ד' - נקודת מפנה וגילוי החידה

חנה יולדת בת, נכנסת אהבה לחייה. קרן אור. היא נינוחה, אור זורח על פניה. היא מטפלת בתינוקת כך שהמיילדת חושדת בה שהיא רואה. היא שרה לתינוקת ולילדים.

רבי ישראל מספר לחנה על מחלת האסכרה. מחלת האסכרה מתפשטת, ממנה מתים התינוקות בעיירה, היא לא מבינה מדוע בעלה סיפר לה על כך. הנקישות על החלון המלוות את הסיפור לכל אורכו מתגברות. האיום מתחיל להיות מוחשי, ונשמע בטפטוף הקצוב של טיפות המים מן השלג המפשיר. התינוקת חיה על זמן שאול וכך גם אושרה של חנה. כשהתינוקת מגלה סימני מחלה וחנה מבינה שבעלה לא עושה דבר למענה, היא תוקפת אותו בגלוי, ומבקשת שיאמר מה יש לילדה.

אירוע מות התינוקת - בשיא החרדה חנה פונה אל בעלה. בפעם היחידה בסיפור מבקשת העיוורת עזרה מבעלה ולא נענית. (חידת הבעל מתעצמת: איזה מן אדם הוא שאיננו נחרד ממותה הקרב של בתו?)

חנה מנסה להילחם בגורל ובמצב "יבוא נא הקברן!" - היא לא תמסור את גופת בתה התינוקת לידינו. מלחמה זו מדגישה את האירוניה ואת הממד הטראגי במצבה. זוהי מלחמה אבודה מראש.

סיום הסיפור – סיום סגור – פתרון החידה

ברגע של חולשה כאשר חנה עוצמת עיניים ר' ישראל, בעלה, לוקח את הגופה ללא שום התנגדות.

בעלה הוא קברן והם גרים בבית קברות. מעולם לא היה לחנה סיכוי אמיתי לאושר.

הסיום מדגיש את האירוניה הטראגית בסיפור

סיפור פואנטה הוא סיפור בעל סוף מפתיע, בלתי צפוי, השופך אור חדש וגורם להבנה אחרת של כל המתרחש בסיפור.

סיפור פואנטה בדרך כלל רווי ברמזים מטרימים הרומזים על הסוף הנסתר מעיני הקורא. הדבר מאפשר לחזור לקרוא את הסיפור ולהשלים את רוב הפערים.

זהו **סיפור פואנטה**, הפואנטה חושפת את האמת על הבעל ועל מקום מגוריהם.

העיוורת, שחשדה מההתחלה, כי שיקרו לה, מנסה במהלך הסיפור לפענח מהו מקצוע בעלה? היכן היא מתגוררת? מדוע בעלה וילדיו חיים כנוכריים? חנה מבולבלת כיון שחלונות הבית קטנים כמנהג הנוכרים, התנור נמצא בחדר שלא כמנהג היהודים, הילדים ממעטים לדבר ועוד.

לאורך הסיפור היה ברור, כי האמת לא נמסרה לחנה, וסיום הסיפור מאשש זאת. לפתע הפרטים שנמסרו לנו, הקוראים, וגם לעיוורת, נראים כה **אירוניים** :

רמז מטרים – פרט, לכאורה, חסר משמעות, אשר מופיע בעלילה ורומז על מידע חשוב שיתגלה בהמשך העלילה

- בשעת הנסיעה לבית בעלה, חנה העיוורת, חשה כי הנסיעה אורכת זמן רב.
- בלילה הראשון היא מגלה שבעלה מבוגר בהרבה מכפי שמסרו לה (האנחות, השיעול, המטה...)
- המגפיים של בעלה מלאים בבוץ.
- הרוח סוערת על חנה מכל עבר.
- דממה אופפת את הבית.
- מדי פעם נשמע רעש של תהלוכת אנשים החולפים ליד הבית.
- באמצע הלילה דופקים בדלת ובעלה, אינו מופתע והולך במתינות ובאדישות.
- בעלה נקרא "רבי ישראל" משמע, יש לו תפקיד חיוני בקהילה היהודית (לאו דוקא "רב" – בקיא בתורה).
- הילדים ממעטים לדבר ואף הבעל נוהם.
- הבעל נוהג ליטול את ידיו כשהוא שב מבחוץ וסופר מטבעות.

דוגמאות

לרמזים מטרימים

אירוניה - צורת התבטאות דו-משמעית, שבה המשמעות הגלויה והתמימה של הדברים שונה, ואף מנוגדת, לכוונה הסמויה של המדבר. אומר א' ומתכוון ל-ב': כאילו כתב דברים במירכאות כפולות. האירוניה היא דרך לעיצוב הרעיונות המרכזיים של היצירה

- **הבית המרווח** עליו דיברה האם- בית נחלה בצירוף **חלקת אדמה גדולה**, - זהו למעשה בית הקברות.

- **הגן** שהעיוורת מדמינת כי צומח לפני ביתה. הוא גדר בית הקברות.

- **ביום השלג הראשון עברה הלוויה ליד הבית** חנה חשבה שדפיקות הילד על החלון הן דפיקות שמחה למראה

השלג כשלמעשה אלו היו דפיקות שמחה למראה אביו שצעד בהלוויה.

- **חנה לחשה (עם מות התינוקת) "יבוא נא הקברן"**, כשמסתבר כי הקברן הוא בעלה שנמצא כבר בתוך הבית.

דוגמאות לאירוניה

בסיפור:

כל הרמזים האירוניים האלו נבנים בעיקר ע"י הקורא בדיעבד, בסיום הסיפור כאשר מתגלה זהותו של הבעל, ר' ישראל.

האווירה בסיפור - אווירת מתח, מסתורין וחרדה. דממה, מוות. אי שקט וחוסר ודאות. האווירה נוצרת בעיקר בשל הפער בין ההתרחשויות השונות, לחוסר ההסבר להם ולתחושה שהדברים אינם אמינים.

הקורא מקבל את המידע מהמספר הכל-יודע, מתוך התודעה של העיוורת וכל תהייתה עוברת גם אליו.

- כבר במשפט הראשון נאמר: "לחנה העיוורת היגידו לפני חתונתה..." כבר כאן חושד הקורא שהדברים אינם אמינים. ובנוסף, בשל עיוורונה, היא מתקשה לבדוק את אמינותם.
- הבלבול שחשה האם כאשר שיקרה לבתה וחזרה שלוש פעמים על השבועה "ככה אראה בנחמה"
- האם מספרת שנשארו לבעל שני ילדים מאשתו הראשונה, אבל הם שקטים ונוחים ואז ממהרת לשנות את הנושא לחצר הגדולה שיש לביתו.
- האם מספרת על גיל הבעל בערפול וממהרת לומר, כי מה שהשדכן אמר לה.
- כאשר העיוורת מאמתת את חשדותיה, כי שיקרו לה לגבי גילו של הבעל הקורא חש מרומה וכועס יחד איתה.
- מיקומו של הבית בקצה היישוב והתנהגותו הקרה והמסתורית של בעלה.

דוגמאות לאווירה המתוחה

ולתחושת חוסר הודאות

תפקיד תיאורי הנוף, הטבע והסביבה

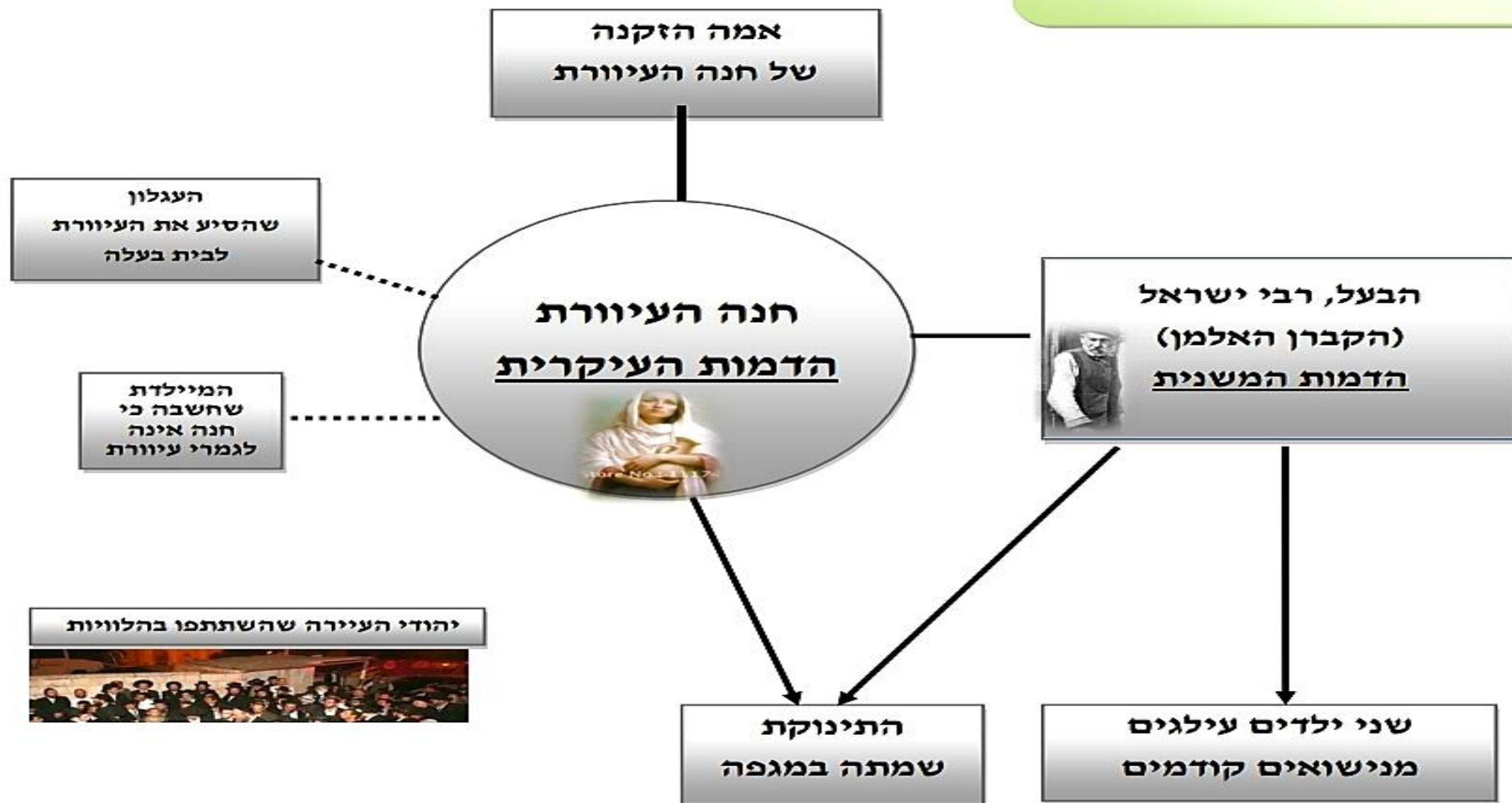
הנוף בסיפור הוא חלק בלתי נפרד מיתר הפרטים המעצבים את תעלומת העולם הסובב את חנה ומהווה לגביה חידה. כפי שחנה מנסה לגלות את גילו, ומקצועו של בעלה כך היא מנסה גם להבין ולעצב בדמיונה את הנוף הסובב אותה.

הנוף אינו מתואר, אלא, "נשמע". חנה מנסה לעצב את הנוף סביבה על סמך רמזים קוליים. והקורא יחד אתה תוהה על משמעות הקולות ועל משמעות השקט. תיאור הנוף אינו תיאור מסתמך על הבנתה של חנה ולעיתים הבנתה אינה תואמת את המציאות.

תיאורי הטבע מדגישים את עיוורונה ותורמים לאפיון דמותה של חנה. הם גם מגבירים את המתח ומחזקים את אוירת האיום. לדוגמה: אי הידיעה המודגשת בשאלות לגבי הנוף, מדוע הרוח נושב כך? מה פירוש השקט המעורר אצל הקורא תחושה של דממת מוות?

הדמויות בסיפור

חנה העיוורת, הדמות המרכזית: למרות שהסיפור נכתב על ידי "מספר יודע כל" העוקב ומספר את הסיפור דרך "עיניה העיוורות" של חנה, **אנו יודעים מעט מאד על עולמה**

הפנימי של הגיבורה.

הסיפור מתרכז בניסיונותיה לגלות את האמת על העולם שבו היא חיה ולא בתיאור רגשותיה.

כבר מתחילת הסיפור אנו רואים שהיא חושדת בתיאורה של האם את בעלה לעתיד. ובאמת בלילה שלאחר החופה היא מנסה להשתמש בחוש המישוש, חוש השמיעה ובאינטואיציה כדי להבין מהי האמת.

בתגובותיה על הסובב אותה, בולטת האינטואיציה החזקה שלה ויכולתה "לראות" למרות עיוורונה. תיאור זה ניתן לראות כאשר המיילדת חוששת להשאיר לצידה את התינוקת ומופתעת כאשר העיוורת מזיזה בעצמה את הילדה, בזמן שמוגש לה מרק חם. המיילדת מקבלת את הרושם שחנה אינה עיוורת לגמרי.

חנה חשה חוסר אמון כלפי העובדות שקיבלה על בעלה למן ההתחלה, והדבר מתגבר עם הנסיעה לבית בעלה, כשעוברים את רחובות היהודים והערלים, כמו גם הביקור המוזר של הזר בלילה ואדישות בעלה לנוכח זה, ובוודאי קולות האנשים מבחוץ והתנהגות הבעל בזמן התפשטות המגפה ומחלת הילדה. כל אלה מעצימים את תחושת החרדה שהיא חשה.

גם **שם הסיפור, "העיוורת"**, מכוון לדמותה של חנה, לדמות כללית של אישה בחברה פטריאכלית, או לדמות שסממן ההיכר שלה הוא המוגבלות (העיוורון). יש החושבים, כי דמותה מסמלת גם את החברה היהודית בגולה. שמוצגת כ"עיוורת למצבה". היהודים בגולה אינם שמים לב שהם גרים במעין בבית קברות אחד גדול – הגולה (אירופה).

הרגש המרכזי המאפיין את דמותה מתגלה כבר בפרק הראשון והוא רוגז-כעס. הרוגז הולך וגובר. רגש זה הוא פועל יוצא של חוסר אונים, שמרגישה חנה, שהסביבה מרמה אותה ולא מאפשרת לה לשלוט בחייה. בניסיון לגלות את האמת היא מרבה "לפקוח את עיניה" (בעיקר בפרק הראשון). הדבר מתקשר למוטיב העיוורון. עיוורונה הוא מגבלה פיזית אך

זו מחדדת את חושיה ועיצוב דמותה נעשה באמצעות חושיה השונים. היא מזהה קולות, יודעת למשש ולהסיק מסקנות (לא תמיד נכונות).

הבעל, רבי ישראל, דמות משנית

הדמות המשנית מבליטה את הדמות הראשית ומקדמת את העלילה

דמות הבעל נשארת לאורך כל הסיפור דמות מרוחקת, המצטיירת רק באמצעות המראה החיצוני, דפיקות המטה, הצעדים המדודים ונהימות הפה. אין מידע על עולמו הפנימי, תחושותיו ומחשבותיו.

בלילה הראשון מגיש לחנה תה ומציע את מיטתה.

דמותו הופכת להיות מזוהה עם מקצועו.

מיד לאחר מות הילדה כנראה לוקח את גופתה וקובר אותה באופן מקצועי וקר ללא איזכור רגשות.

הקבורה עבורו היא פרנסה.

במהלך הסיפור אנו חשים כעס עליו ועל יחסו הקר.

דמותו מחזקת את הביקורת החברתית והאירוניה שחנה עיוורת למצבה. היא גרה עם הקברן של בתה.

חנה מסיקה, כי בעלה הוא יהודי צנום, גבה קומה והולך שחוח, כמו כן, בעקבות חנה אנו מגלים כי מדובר באיש כבן 50, אלמן ואב לשני ילדים קטנים.

ניתן להסיק, כי הוא נשא את חנה לאישה, משום שאיבד תקווה למצוא כלה איכותית יותר. ובשל עיוורונה של חנה חשב שיכול להסתיר את מצבו.

על אופיו אנו למדים מתוך יחסו אל חנה, אך בעיקר אל כל ילדיו.

בנו הגדול כמעט ולא יודע לדבר בגיל ארבע. חנה מגלה את הסיבה לכך: הוא לא זוכה לדבר עם יהודים, ואביו לא מקדיש לו זמן ולא משקיע בו.

יחס דומה של אדישות מעניק ר' ישראל גם לבתו התינוקת. הוא לא מודאג מכך שהיא עלולה לחלות ולא מתאמץ להצילה.

גם אל חנה הוא מתייחס באדישות, כאילו הייתה חפץ בביתו. פעם אחת ענה לה בגסות: "אין לך צורך לדעת. שבי בבית – ודי!"

הוא בקושי מדבר עם אשתו, אלא רק נוהם.

לקראת סוף הסיפור חנה מכנה אותו "רוצח".

מערכת היחסים בין חנה לבעלה

המאפיין המרכזי במערכת היחסים הוא **חוסר תקשורת**.

מערכת היחסים הזאת מבוססת מתחילתה על **שקר**.

השקר הזה גורם לשקרים נוספים. כך למשל, ערב אחד כשקוראים לו לצאת, הוא אומר לחנה, שדודתו חלתה באופן פתאומי (משקר). בני הזוג, כאמור, לא מדברים ביניהם. ר' ישראל מפעם לפעם משמיע נהימות, ולפי נהימות אלה חנה יודעת, באיזה מצב רוח חזר מן העבודה. הוא בכלל לא מכיר את אשתו, ולא מנסה להכירה.

המספר ה"כל-יודע"

נמצא "מחוץ" לסיפור והוא יודע הכל, אבל הוא מסתיר פרטים מעיני הקורא על מנת ליצור מתח וסקרנות, ומצמצם את הפרטים שמעביר לקורא רק לפרטים שחנה העיוורת מסוגלת להבין ולהרגיש מתוך החושים שלה. וכך הקוראים עוברים, ממש כמו חנה, תהליך של פענוח האמת.

הביקורת החברתית

1. כלפי יחס החברה היהודית בעיירה היהודית אל האישה העיוורת, יחס של זלזול וחוסר התחשבות, והתייחסות אליה כאל אדם חסר דעה או בעל תבונה לקויה, בשל נכות פיזית חיצונית. מתואר ניסיון טבעי לשקר לחנה העיוורת כדי לספק את רצון הזולת. מצד אחד, זוהי חברה בעלת אדיקות דתית עם מנהגים נוקשים של מסורות מיושנות, ומצד שני, קיים בה יחס צבוע אל החלש בחברה, דוגמת עיוור או כל בעל מום אחר. יחס הנובע מדעות קדומות, בניגוד לציווי המקראי: "מפני עיוור לא תשים מכשול". החברה, כולל אמה של חנה, משתדלת להכשיל אותה בנישואין לא רצויים, שלא על פי בחירתה. העיוור נתפס כטיפש, אין לו זכויות, אפשר לנצל את המגבלות שלו, רצוי להחליט עבורו מה טוב או רע לו. החברה שסבבה אותה קשרה נגדה קשר של שתיקה. הביטוי המוחשי שניתן לרעיון ההשתקה הוא יצירת דמויות עילגות שאינן מדברות (הבנים והבעל) וגם דרך מוטיב השתיקה.

2. כלפי היחס המזלזל של החברה היהודית לנשים בכלל - שטיינברג מותח ביקורת על מעמדה הנחות של האישה בחברה הפטריארכלית (חברה בה הגבר שולט ומשפיע). האישה אינה חופשיה לבחור בגורלה. נשים נתפסות בחברה זו כילדותיות, תלותיות, מושקקות, נחותות, ומכירות בנחיתות זו. העיוורון של חנה הוא מטאפורי למצב האישה בכלל. יחסיה של חנה עם אמה מבטאים יחסי אם-בת בחברה הפטריארכלית. שטיינברג יוצא נגד התפיסה החברתית המקובלת שאשה רווקה אינה "נחשבת" בחברה. הוא מבקר את הגישה שלפיה אישה צריכה להינשא, לא משנה עם מי, לא חשוב מה מתרחש בתוך הבית או במיטה.

3. כלפי החברה היהודית המתגוררת בגולה ועיוורת למצבה. עיוורת לעובדה שמתגוררת ב"בית קברות" והגויים מבקשים להשמידה.

להעשרה - מענין לקרא

"פרופ' חנה נווה הציעה **פרשנות פמיניסטית** לסיפור וטענה ששטיינברג בחר להשמיע בו את קולה המושתק של האישה. נקודת התצפית בסיפור היא בעיקרה של חנה, והיא סותרת את הנורמות של העולם הגברי שהיא חיה בו, כפי שאפשר לשחזר אותן מהסיפור. "הסתירה הזו", כתבה נווה, "מאפיינת את עמידת האשה בעולם והיא הסימן המובהק של מצבה הקיומי של האשה 'כאחר'. שטיינברג נתן בסיפור זה יד ל'אחר', לאשה עוורת, ללוותה, להשתתף במסעה" (נווה, תשנ"ה). למה בחר שטיינברג להעמיד דמות של אישה עיוורת? לדברי נווה, כדי לדייק בעיצוב סבלה של האישה הוא בחר להמשילה לעיוור.

העיוורון נעשה בסיפור מטפורה לדמות האישה, ועל ידי כך הוא מגדירה מחדש: מצד אחד הוא מבליט את נחיתותה ואת חולשתה ומאשר דימויים רווחים, אך מן הצד האחר הוא מעניק לה את כוחו של הפיקח, הרואה על אף עיוורונו. במישור זה, כשהעיוורת מגלה את האמת בסופו של הסיפור, אין היא מתוודעת רק למוות הסוגר עליה, אלא גם מגלה את כוחה לראות ו"לקרוא" את המציאות שנכפתה עליה."

מוטיב - מילה, רעיון, שחוזר על עצמו מספר פעמים בסיפור, ומטרתו להדגיש את המשמעות, המסר, עיקרי הרעיונות שעולים מתוך היצירה.

הדממה/השתיקה

הנקישות והקולות

העיוורון

הערלים

המוות

מוטיב הדממה / השתיקה

בסיפור יש תחושה של דממה, עולם של שקט.

הדממה בנויה כאילו היא אחת הדמויות בסיפור. הדממה "זועקת".

מטרת המוטיב: לתרום לאווירת המסתורין וחוסר הוודאות ולחדד את הביקורת המדגישה את קשר השתיקה שנרקם נגד נשים בחברה בה הגבר שולט (חברה פטריאכלית). הנשים מושתקות, לא מקשיבים להן כי נתפסות נחותות ובייחוד "הנכות".

דוגמאות להופעת ה"דממה"/ה"שתיקה" בסיפור:

חוסר התקשורת בין הדמויות, הבעל נוהם במקום לדבר. הילדים ממעטים לדבר. יש ריחוק, קור, עם לידת התינוקת חדלה העיוורת לדבר ועוברת לשיר, גם העובדה, שהם גרים בבית קברות מוסיפה דממת מוות.

מוטיב הדפיקות והקולות

על רקע הדממה "נשמעות" הדפיקות, הקולות.

חנה נאלצת לחדד את חוש השמיעה שלה ואת רגישותה לסביבה כדי לאסוף את הפרטים שיסייעו לה לפענח את עולמה.

מטרת המוטיב: לבנות המתח והמסתורין באווירת הסיפור.

דוגמאות להופעת המוטיב בסיפור:

הדפיקות השונות עוזרות לחנה לזהות את מקומה - כשהיא שומעת את דפיקות השומר, היא מנחשת שהעגלה עוברת על פני מגרש השוק. כשהיא שומעת שהעגלון דופק על חלון הבית, היא מזהה כי מדובר בחלון קטן המצוי בדרך כלל בבית ערלים.

הדפיקות גם עוזרות לחנה לזהות את גיל בעלה - כשהיא שומעת את צעדיו המדודים, האיטיים, ואת נקישות מטהו, היא מבינה כי "רק אדם בא בשנים דופק כך במתינות."

הדפיקות מעוררות תמיהה כשנשמעות בדלת בשעת לילה מאוחרת והזר קורא לבעלה "רבי ישראל", "מדוע הוא הולך במתינות כשקוראים לו בשעה כה מאוחרת?"

מוטיב העיוורון

זהו המוטיב המרכזי המסייע בצורה ישירה ומטאפורית לבניית האווירה, מגבלותיה של הדמות

המרכזית, בדידותה, המשמעויות והביקורת.

מטרת המוטיב – להדגיש באופן מטאפורי את כוחו המוגבל של האדם ואת חולשתו. האדם אינו רואה הכל ואינו יודע

הכל גם אם נדמה לו שכן.

ברובד עמוק יותר ניתן להסיק, כי גם החברה היהודית בגולה אינה רואה את כל האמת על מצבה ואינה מבינה את סכנת

החיים בגולה עד כדי כך שהגולה עשויה להוות עבורה - בית קברות.

מוטיב הערלים

גוי שלא נימול הוא ערל. הכינוי "ערלים" ולא "גויים" מציין ניגוד חריף יותר ליהודים

מטרת המוטיב – לתרום לגילוי האמת למקומה של העיוורת. מקום המגורים וגם מהותה כיהודייה שמתגעגעת לקשר עם יהודים. המוטיב גם מדגיש את המשמעויות הסמליות הקשורות לקשר בין היהודים לגויים.

דוגמאות להופעת המוטיב בסיפור :

- הנסיעה לבית הבעל ומיקום ביתו באזור של ערלים - "הרחובות הארוכים של הערלים".
- הדפיקה של העגלון על חלון הבית מזוהה ע"י העיוורת כ"דפיקה אשר לבית ערלים". מכאן היא מסיקה שהוא מתגורר כאחד הערלים.
- תיאור הבית שיש בו חדר מסדרון "הרגיל בבית הערלים"
- הסכין בבית בעלה מזכירה סכין של ערלים. (לפי הניצב שלה והחומר שממנו היא עשויה)
- דיבורו המועט של בעלה הנוהם מביא אותה למסקנה ש"בוודאי יש לו עסק עם ערלים".

מוטיב המוות

ממלא את הסיפור, תורם לאווירה, מזוהה עם דמות הבעל, הקברן-האלמן ותורם למשמעויות ולביקורת.

מטרת המוטיב – לתרום לאווירת המתח והמסתורין ולחדד את המסרים העולים מהסיפור.

המוות המטאפורי והמוות הממשי מאיים, כאמור, על החברה היהודית בגולה.

דוגמאות להופעת המוטיב בסיפור:

- מקום המגורים הוא בית הקברות.
- הבעל קברן.
- מות התינוקות במגפה ומות התינוקת של חנה.
- דממת מוות אופפת את חיי העיוורת, את סביבת מגוריה.
- השלג הלבן מזכיר "לובן פני המתים".

סכום ומשמעויות

הסיפור "העיוורת" מתאר קהילה יהודית במזרח אירופה בראשית המאה העשרים.

מאפייני התקופה באים לידי ביטוי במעמדה הנחות של האישה בקהילה ובמיוחד של האישה בעלת המוגבלויות, כמו גם, בחוקים ההלכתיים על פיהם מתנהלים החיים בקהילה.

בית הקברות הוא מקום טמא ולכן שוכן מחוץ לקהילה, ולפיכך הקברן דחוי, אין לו קשרים חברתיים עם יהודים, פרט למקרים שבהם הם נזקקים לשירותיו, ועל כן סוד אופף את זהותו ומסביר את בדידותו.

נישואיהם של הקברן והעיוורת הם נישואים בין שני אנשים דחויים חברתית, אשר המצוקה קשרה ביניהם.

הסיפור הקצר מאיר תופעות אנושיות ומציב בפני קוראיו שאלות שונות לגבי מהותו של העולם האנושי.

סיפור זה מציג דמות המנסה להתמודד עם עולמה ומנסה לגלות את משמעותו.

ניכר חוסר אונים של היחיד מול כוחות חיצוניים חזקים ממנו ולפיכך, נדון מראש לכישלון.

הקוראים צמודים לנקודת התצפית של חנה העיוורת. גילויה- הם גילויי הקוראים.

במשמעות הגלויה של הסיפור החברה היהודית בעיירה היהודית בגולה בתחילת המאה ה-20 לא מקבלת את העיוורת כאדם רגיל, ועל כן, נחרץ גורלה להינשא לאדם שנמצא ב"תחתית הסולם" כמוה, ושאלת ההתאמה זוגית (שנבחנת בשידוך) אינה רלוונטית כאן.

התנהגות דמויות המשנה בסיפור, האם, הבעל והמטפלת - מעצימה את יחס החברה לאדם בעל המוגבלות.

הסיפור טעון מאד מבחינה רגשית ומבחינה דרמטית. תחושה זו עולה מהמציאות המתוארת וגם מדרכי העיצוב הספרותיות.

עיוורת הנישאת ללא ידיעתה לקברן ומוצאת עצמה מתגוררת בבית קברות.

העלילה מופיעה בצורה מאופקת עשירה בפערים עובדה היוצרת אווירה של מתח ומסתורין, אירוניה, ביקורת ומשמעויות סמליות.

במישור הסמלי נושא הסיפור משמעות פילוסופית על מהות חיי האדם ועל הגורל שאין להימלט ממנו. המוות שנמצא בכל מקום (חלק מהחיים).

בנוסף, עולה ביקורת חריפה כלפי שלושה עניינים חברתיים (היחס לנשים, לבעלי המוגבלות ומצב החברה היהודית בגולה).

להעשרה - מענין להקשיב

שיחה על היצירה עם פרופ' גרשון שקד, מתוך תכנית רדיו ששודרה ברשת ב'

שיחה על היצירה עם פרופ' חנה נווה, מתוך תכנית רדיו ששודרה ברשת ב'

שאלות לדוגמה

1. בחר בסיפור המתאר חוויה של אכזבה או של פרידה או של עמידה מול מוות. תאר את החוויה והסבר כיצד משפיעה על הדמות המרכזית בסיפור שלמדת.

הדגם את דבריך .

2. בחר בסיפור שבו משתמעת ביקורת על תכונות אנושיות או על תופעות חברתיות.

הסבר מהי הביקורת המשתמעת בסיפור שבחרת, ותאר כיצד היא באה לידי ביטוי.

3. איזה יחס (למשל: אהדה, רחמים, דחייה, רגשות מעורבים) מעוררת בך הדמות הראשית באחד מהסיפורים הקצרים שלמדת?

הסבר והדגם מה בדמות מעורר בך יחס כזה.

4. בחר בסיפור עברי קצר שלמדת – תאר את הסיום והסבר כיצד מאיר הסיום את הסיפור כולו .

ריכוז חומרים, עיצוב, עריכה ועיבוד להוראה : גלית טולדו משגב

מתוך המקורות:

[קישור](#) לפרשנות הסיפור מתוך אתר: כפר-הנוער אלוני יצחק

אבן, יוסף. (2992) מילון מונחי הסיפורת, אקדמון, ירושלים.

פרי, מנחם. (1967) "על סיפורו של יעקב שטיינברג 'העיוורת'", באתר לקסיקון הספרות העברית החדשה

מזור, יאיר. "הסיפור העיוורת פורטרט פואטי של הטעיה רטורית" באתר לקסיקון הספרות העברית החדשה

הרציג, שלמה. "והקורא בחשך הולך: על כמה מתחבולות ההטעיה ב'העיוורת' של שטיינברג", מעלות: בטאון ארגון מורי בתי"ס העל-

יסודיים, 20, א (תשנ"א), עמ' 17–24.

פרגר וגנר, רותם. על היצירה העיוורת / שטיינברג באתר תרבות IL

קישור לטקסט הסיפור העיוורת / שטיינברג באתר תרבות IL